

Egy napom Gyulán

1898-ban Jókai felhívására a 48-as dicső napok megünneplésére készülődött az ország. Valamennyi lapszerkesztő méltó megemlékezéssel kívánt ünnepelni Gyula, a szabadságharcban csak fájdalmas emlékekkel szerepelt. Itt fegyverezték le az aradi 13 vértanút, s velük együtt 1400 honvédet. A „Békés” című gyulai újság akkori főszerkesztője, Kóhn Dávid, sokat töprengett rajta, mivel tehetné ünnepibbé a szabadságharc félévszázados évfordulóját. Felkereste Jókait, s megkérte, írja meg bővebben gyulai napjait. A nagy magyar írófejedelem akkor már a város díszpolgára volt, s készségesen vállalta emlékeztetésének megírását. Gyulai kapcsolata különben onnan ered, hogy a város nagy szülöttének, a magyar nemzeti opera megteremtőjének, Erkel Ferencnek öccse, Rudolf, a Nemzeti Színház orvosa volt. Ott ismerkedett meg Laborfalvi Rózával, s mikor Gyulára költözött a válságosra fordult helyzetben, szívesen adott menedéket a nagy magyar színésznőnek, és Erkel operái neves énekesének, Schoedelnének is.

Az elbeszélés 1898. március 15-én a „Békés” című újságban jelent meg. Ezzel avatta még ünnepibbé a lap főszerkesztője a jubileumi számot. Egy hétre rá az akkoriban nagyon elterjedt „Vasárnapi Újság” is közölte Jókai írását.

A kéziratot Kóhn Dávid nagy becsben őrizte, később a gyulai Múzeumnak ajándékozta, értékes ereklyeként őrizték, a háborús események során elkallódhatott, vagy lappang valahol.

Szerdahelyi István

Ez volt életemnek a legszomorúbb napja.

Pedig temetkezési napjai is voltak életemnek. Láttam apát, anyát, feleséget, testvért, szívemhez nőtt sziveket sirba lebocsájtani: azok is nagy gyász napjai voltak! De ez volt a legnagyobb. A »Hazát« temettük, Magyarország szállt a sirba!

1849. augusztus 13-án nyitottam be a gyulai Erkel-ház ajtaján ezzel a szóval: »nincsen hazánk«. A nőm volt ott Schoedelnéval. Ketten együtt húzódtak meg e barátságos menedékben; régi jó barátnők, a nemzeti színház első művésznői. Mindkettőjük vendégszerető gazdája volt Erkel Rudolf, Erkel Ferenc testvéröccse, a gyulai főorvos.

Ott várták szívszakadva a döntő harc kimenetelét, a két hűségese honleány, kik elhagyva dicsőségük templomát, a színpadot, azokat kísérték, akik lelküket bírták.

Döntő ütközet nem következett, hanem fegyverlerakás Világosnál.

Egy nappal elébb kimondá a fővezér, hogy nincs több ellenállás, kapitulálni kell kényre, kegyre. A győztes ellenség semmi föltételt sem fogad el. Aki futni akar, futhat, amerre lát: aki itt marad, számoljon le az életével.

Én is maradni akartam: tudtam, hogy ha elfognak, rövid pert csinálnak, elítélnek, kivégeznek; de az öngyilkosságot mindig gyávaságnak tartottam. Egy szó fordított meg. Kiss Ernő altábornagy az arcomról olvasta elhatározásomat. »Ejh ne gondolj arra! Fiatal vagy te még. Szép ifjú s feleséged van! Arra gondoldj!«

Ez a szó megtartott az életnek.

Volt egy jó barátom, Rákóczy János, Kossuth titkára. Halál kandidátusa, mint én. Annak volt két lova, szekere. Meneküljünk együtt.

Hová?

Ahol az asszonyomat feltaláljuk, Gyulára.

Fényes nappal, széles országúton szekereztünk végig, keresztül az elvonuló orosz táboron. Szembe találtuk a kozák ezredeket, a tüzérséget, gyalogságot: a vezénylő tisztek kardjukkal integettek, hogy mehetünk bátran.

Este megérkeztünk Gyulára: ott találtuk a művésznőket. A lesújtó hír után az volt a kérdés, hogy most már hová?

Neki az alföldi pusztának, nádasoknak, berkeknek s aztán a Bükk erdőségei közé!

Rákóczy János, akinek nagyon ismerős volt az arca, rőtiszőke szakállú és hajú férfi volt. A szakállt csak lehetett borotválni; de az a sűrű oroslánsörény!

A színésznők értenek a maszkírozáshoz. Vettek a barátunk számára kocsisi ruhát, pitykés dolmányt, pörge kalapot, a haját pedig befestették feketére. Melanogene még akkor nem volt Gyulán kapható; tehát mandulát vettünk, azt tűzön megpörköltük, mozsárban összetörtük, ennek a megbarnult olajával lett elváltoztatva a halálra szánt politikus hajzata. Ő belőle lett Barna János, én belőlem pedig lett Benke Albert, Laborfalvi Benke Róza testvére, aki a szegedi ütközet alatt sírjára talált. Annak a nevét viseltem sok ideig. Hanem a szőke hajamat nem hagytam feketére festeni, se a bajuszom, szakállam leborotválni. Ha rám ismernek, bíró elé állítanak, megmondom ki vagyok, megmondom, mit tettem a szabadságharc alatt: itt vagyok, fizetek.

De még most is: »düm subit illius tristissimae noctis imago«, hálával emlékezem meg arról a derék városról, mely nekem az első honvesztés éjszakáján menedéket adott, ahol azzal a fohással hajtottam álomra a fejemet, hogy megvirrad még valaha!

NÉMETH FERENC

Tudsz-e lenni minden?

*Tudsz-e kicsikém igazán szeretni,
sorsod tudod-e sorsom alá vetni,
ha szívem minden életért dobog
s szerelmet csupán egyet adhatok?*

*Tudsz-e adni sokat az alig eléért,
mosolyt a sírásért, csókot szenvedésért,
hűséget nem egyszer hűtlen lángolásért,
há gyarló voltomban ábrándozom másért?*

*Tudsz-e betölteni nagy éhségeimben:
szépért való vágyban, szerelemben, hitben,
igaz-keresésbe beléfáradottan,
s ha kell, meghúzódni férfi-bánatomban?*

*Tudsz-e vajon, tudsz-e, tudsz-e lenni minden,
ügyelni, hogy legyen frissen mosott ingem,
figyelni, hogy legyen kedvem is dalolni,
amíg kezedre vár mindenféle holmi?*

*Tudsz-e szerelemért mindent feláldozni,
ha sok bánatot fog kevés öröm hozni?
Mert hiába futnám rühellve a sorsot,
járnom kell az utat, mit részemül osztott.*